

Anita Volčanjšek

Smilja Amon in Karmen Erjavec: Slovensko časopisno izročilo 1: od začetka do 1918. Ljubljana: Založba FDV, 2011. 978-961-235-560-9 199 strani (ISBN 978-961-235-560-9), 23 EUR

Smilja Amon in Karmen Erjavec se v leta 2011 izdani knjigi z naslovom *Slovensko časopisno izročilo 1: od začetka do 1918* faktografsko sprehodita skozi zametke oziroma začetke slovenskega periodičnega tiska: »Ključni predmet pričujoče knjige je slovensko časopisje, torej periodični tisk, ki se je tiskal v slovenskem etničnem prostoru ter je bil namenjen slovenskim bralcem in seveda tudi tistim tujim, ki jih je slovenska tematika zanimala« (str. 7). V preglednem, s tabelami in razpredelnicami obogatenem besedilu se izriše mozaik (pol)pretekle slovenske zgodovine in zgodovine novinarstva, katere del zajemajo tudi časopisi. Amonova in Erjavčeva se sprehodita skozi različne kronotope, začenši z nastajanjem časopisja v nemškem jeziku v Ljubljani, ter svoje raziskovanje zaključita v letu, ki obeležuje konec prve svetovne vojne, kar je zajeto že v samem naslovu pričujoče knjige.

Avtorici deskriptivno opišeta ozadje nastajanja prvih časopisov v slovenščini, poleg vsakega obdobja – začenši s koncem 18. stoletja, ko je izšel prvi časopis v slovenščini *Lublanske novice* – pa je vključena tudi baza zgodovinsko-socioloških podatkov. Amonova in Erjavčeva se namreč ne osredotočata zgolj na vsebino in obliko časopisov; zanimajo ju tudi predzgodba, družbena mentaliteta posamezne ere in ključni zgodovinski momenti, ki so privedli do ustanovitve posameznih časopisov. Tako je pred vsakim razdelanim poglavjem, ki označuje novo časovno obdobje in nov periodični tisk, tudi nekakšna predzgodba, zgodovinska podstat, kot uvertura h konkretnemu – fizičnemu – opisu posameznega časopisa. Bralec je mestoma zopet popeljan v zakladnico zgoščenega in jasnega srednješolskega zgodovinskega čtiva, kjer je dolgevezen in podrobno informiranje o posameznih zgodovinskih dogodkih – tako učencu in bralcu obravnavane knjige – povsem odveč. Namen *Slovenskega časopisnega izročila* je predvsem informativne narave: slovensko strokovno in laično srenjo seznaniti s slovensko kulturo, katere velik del predstavlja tudi slovensko časopisje: »Slovensko časopisje predstavljamo znotraj zgodovinskih obdobj. Periodizacija se opira na uveljavljene zgodovinske mejnike zgodovinske vede, posebej upošteva duhovno, gospodarsko in politično prakso ter strukturo« (str. 9).

Zgoščen sprehod skozi ključne zgodovinske, kulturne in politične indice slovenskega novinarstva – ustanavljanja časopisov v slovenskem jeziku – je datiran z »obdobjem predhodništva«, kjer so na nekaj straneh povzeti zgodovina Slovencev in zametki slovenskega novinarstva. Kratka uvertura v samo sredico knjige je predstavljena strokovno in pregledno, razumljivo vsakemu bralcu in služi kot predzgodba k celotnemu nadaljnjemu seznanjanju s slovenskim časopisjem. Bralcu se dokumentirana zgodba o lastni (pol)pretekli zgodovini razgrne v vseh dimenzijah, saj čtivo ni zamejeno zgolj s predikatом »novinarsko«. Seveda gre v prvi vrsti za seznanjanje z zgodovino novinarstva in slovensko časopisno tradicijo – od samega začetka dalje –, vendar materialni viri, transformirani v zgoščene zgodovinske nize v službi dodatnih pojasnjevalcev, popestrijo golo navajanje in zvesto sledijo glavnemu besedilu. Tudi ob vsebini posameznega časopisa je aplicirana družbena podoba določenega časa, politična ureditev in splošno duhovno vzdušje. Avtorici tako vestno omenjata vse težave in vrzeli pri nastajanju tiskane periodike; večina težav izvira ravno iz izrednih družbeno-političnih razmer, ki so Slovence omejevale skozi stoletja: »V knjigi predstavljamo zgodovino slovenskega novinarstva po posameznih obdobjih, ki upoštevajo razvoj časopisja znotraj slovenske komunikacijske sfere in njene razvitosti« (str. 9). Strogo in faktografsko popisovanje splošno priznanih in determiniranih zgodovinskih dejstev je v *Slovenskem časopisnem izročilu* seveda podrejeno primarni tematiki – razvoju novinarstva in tiskane periodike –, vendar se umestno in v ravno pravi meri v osrednjo temo tudi integrira.

Avtorici nikakor ne pozabita na »očete« slovenskega jezika – Primoža Trubarja ter ostale protestante in reformatorje –, ki so s svojim neprecenljivim delom in razmišljanjem sploh omogočili slovensko tiskano besedo. Po pozitivnih zametkih slovenščine kot knjižnega jezika pa je obdobje protireformacije prineslo vnovičen vdor nemščine, kasnejši razcvet – po evropskih merilih – pa je prinesel vrsto tujih knjig, zato je v 18. stoletju na slovenskem ozemlju izšlo veliko časopisov v nemškem jeziku: »Po evropskih zgledih so se začele ustanovljati posebne družbe in akademije, ki so postale nosilci in organizacijska središča znanstvene in kulturne dejavnosti. /.../ S prevlado tujcev se je družbeni položaj slovenščine poslabšal. Dobila je manjvredni družbeni predznak, kajti izobraženci, četudi so bili slovenskega rodu, so se pogovarjali, brali in pisali v nemškem, italijanskem in latinskem jeziku« (str. 19–20). Razgrne se torej obdobje časopisov, pisanih v tujem jeziku, četudi do leta 1797 – in prvega časopisa v slovenščini – ni več daleč. *Lublanske novice* so zametek vsega slovenskega nadaljnjega časopisja in ravno Valentin Vodnik je – kakor Amonova in Erjavčeva z zgodovinskimi dejstvi obogatita v času razsvetljenstva in pod pokroviteljstvom Žige Zoisa ustanovljeni časopis – glavni urednik in pisec (novinar). Z Vodnikom se je konstituirala tudi slovenska javnost (str. 54). Slednjo pa avtorici v knjigi popejljeta vse do konca prve svetovne vojne, v leto 1918, kjer se njuno raziskovanje (zaenkrat) tudi zaključí. Niz in opis številnih časopisov, ustanovljenih na slovenskem ozemlju in napisanih v slovenskem jeziku, se tako ustavi v perečem povojnem obdobju, ko se je zgodovina pisala na novo. Vsako omenjeno in obravnavano obdobje – od razsvetljenstva, industrijske revolucije, marčne revolucije, preloma stoletja do prve svetovne vojne – prinaša različne družbeno-politične in kulturne premike, ki so tako ali drugače krojili nastanek, podobo in vsebino slovenskih časopisov: »Skladno s počasno emancipacijo slovenskega jezika in z njim povezanim razvojem časopisov v slovenskem jeziku je tudi razvoj novinarskega diskurza potekal počasi. Jezikovna, kulturna in politična emancipacija so imele prednost pred razvojem novinarskega časopisnega jezika, stila, žanrov, oblike, produkcijske prakse ipd.« (str. 11). Vendar je ravno obravnavana knjiga dokaz, da je zgodovina Slovencev burna in razgibana, predvsem pa kulturno in duhovno – vsem oviram navkljub – bogata in nepogrešljiva pri spoznavanju ali analiziranju slovenskega novinarstva. Periodični tisk na Slovenskem se je skozi desetletja pogumno upiral vsem tujkom, nasilnim vdorom in notranjepolitičnim težavam: »Cerkvena, upravna in ozemeljska razdrobljenost slovenskega etničnega prostora je povzročila, da se je slovensko časopisje razvijalo v okvirih, ki so jih narekovalе tuje oblasti. V več kot dvesto letih svojega obstoja je bilo slovensko časopisje vedno nekje na obrobju državno-družbene pozornosti« (str. 6) Vendar je slovensko časopisje preživelo vse vdore, revolucije, vojne in politične sisteme, zato so tudi danes tiskani mediji – poplavi tehnoloških izumov in digitalnih medijev navkljub – še vedno brani in iskani.

Nataša Toplišek

Roman Kuhar, Neža Kogovšek Šalamon, Živa Humer, Simon Maljevac:
Obrazi homofobije. S predgovorom Luca Trappolinija. Ljubljana:
Mirovni inštitut, 2011.
159 strani (ISBN 978-961-6455-66-4), 12 EUR

»Nisem homofobična, le ne strinjam se s homoseksualnostjo. Ne gre za to, da sovražim geje, le ne strinjam se s tem, kar počnejo« (str. 15) je citat respondentke v mednarodni študiji, ki se ukvarja z vprašanjem razumevanja homofobije ter prek sociološke in pravne analize skuša opozoriti na problematiko diskriminacije gejev in lezbijk na nacionalni ravni ter spodbujati k